

Utjecaj političkog uređenja na društvo

Kutić, Josip

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:653585>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU & KOMUNIKOLOGIJU

Josip Kutić

Utjecaj političkog uređenja na društvo

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Renato Matić

Zagreb, 2020.

Sadržaj

Sažetak.....	3
1. Uvod.....	Error! Bookmark not defined.
2. Društvena uređenja tijekom povijesti.....	Error! Bookmark not defined.
3. Utjecaj političke kulture na građane.....	9
4. Politička kultura u Hrvatskoj.....	13
5. Zaključak.....	Error! Bookmark not defined.
6. Popis korištene literature.....	Error! Bookmark not defined.

Sažetak

U ovom se teorijskom radu nastoji analizirati te kritički osvrnuti na međusobni odnos političke kulture i uređenja i društva koje je podčinjeno tom uređenju. Tijekom povijesti mogli smo svjedočiti brojnim političkim ustrojima i sustavima kojima se vodilo i upravljalo jednim društvom. Svi ti, naizgled različiti, politički sustavi imali su primarnu zadaću upravljati državom, carstvom, republikom itd., a samim time i narodom koji ju je činio. Iako nam se možda ponekad čini kako su stanovnici neke zemlje zadovoljni političkim uređenjem u kojem žive i kako se slažu sa njenim odrednicama, to ne mora uvijek biti istinito. U drugom smo se dijelu rada dotaknuli razvoja političkih uređenja tijekom povijesti te njihovih osnovnih karakteristika. U trećem je dijelu rada bilo riječi o međusobnom odnosu politike i građanstva i o tome na koji način utječu jedno na drugo. Četvrti dio rada i posljedni dio razrade bavi se političkom kulturom u Hrvatskoj. Političko uređenje tiče se gotovo svih aspekata javnoga, ali i privatnoga života. Stoga, smatram kako je vrlo važno detaljnije proučiti na koji način politički ustroj neke zemlje oblikuje javni život, a samim time i mentalitet ljudi. Kako politika može utjecati na stavove pojedinaca i na taj način usmjeriti javno mišljenje u željenom pravcu.

Ključne riječi: politika, društvo, političko uređenje, propaganda, javno mišljenje, tip društva, politička kultura

1. Uvod

Društvo je jedan vrlo osebujan pojam. Možemo iskoristiti onu osnovnu definiciju koja kaže kako je društvo skupina pojedinaca koji se nalaze u trajnoj interakciji ili kako je to veća skupina pojedinaca koji su podčinjeni istom autoritetu (Giddens, 2007). Upravo je ovaj drugi dio definicije vrlo intrigantan. Govori kako bi jedan oblik vladavine ili autoriteta svojim nametanjem ostalima trebao sam po sebi činiti društvo. Polazeći od ovoga vidimo kako i sama vladavina nad ljudima pruža neku zajedničku točku koja ih veže te samim time oblikuje strukturu i izgled tog društva. Naravno, uz političko uređenje, postoji veliki broj faktora koji čine neko društvo i oblikuju ga. Prirodni uvjeti poput klime, reljefa i biološkog života, društveni poput povijesti, ekonomsko-gospodarskog stanja, kulture i jezika i na kraju stavovi, razmišljanja i ponašanja

pojedinaca samo su neki od faktora koji oblikuju izgled nekog društva. Ne zanemarujući ove, ali i ostale faktore, možemo naglasiti kako je uređenje jedne države u današnjem svijetu vrlo važno za čovjeka kao pojedinca, a samim time i društvo u cjelosti. Uzmimo za primjer podatak o izlaznosti Hrvata na parlamentarne izbore u srpnju 2020. godine. Prema Državnom izbornom povjerenstvu na izbore u srpnju izašlo je 46,9% građana sa pravom glasa (Izvjješće o provedenim izborima za zastupnike u Hrvatski sabor 2020, 2020). Ovaj nam podatak govori kako u Hrvatskoj građani nemaju pozitivan stav prema parlamentarnim izborima i političkoj situaciji u državi. Veliki je broj čimbenika koji mogu na to utjecati, kao i na veliki broj sličnih pitanja. Zašto su ljudi iz zemalja bivšeg Sovjetskog saveza slični jedni drugima, zašto se stanovnici zapadne Europe ne razlikuju u toliko velikoj mjeri pitanja su na koja nam rad poput ovog može pomoći u pronalaženju odgovora.

Cilj je ovog rada pokazati kako političko uređenje neke države može utjecati na izgled društva koje mu je podčinjeno. Proučavajući različite oblike društava tijekom povijesti možemo postaviti nekoliko glavnih odrednica koje ta društva karakteriziraju. Na temelju toga možemo proučiti na koji se način društva razlikuju ovisno o političkome ustroju. Iz svega zaključenog možemo primjeniti opažanja i na hrvatskome društvu.

2. Društvena uređenja tijekom povijesti

Tisućama se godina stvarao svijet kakvim ga danas znamo. On je proizvod brojnih povijesnih događaja, okolnosti i odluka koji su ga oblikovale. Od samih početaka ljudskih zajednica i primitivnih oblika društava, ljudi su imali potrebu na neki se način organizirati te urediti odnose sa ostalim pripadnicima društva. Prema francuskom antropologu Pierru Clastresu, primitivna društva možemo nazvati i društvima bez države (2010). Ta je rečenica vrlo zanimljiva za ovu temu, budući da su takvi oblici društva činili preteču države kao uređenja. Društva bez države su također i društva bez podjela. Primitivna su društva djelovala kao jedna homogena cjelina bez pojedinaca koji bi se bilo na koji način isticali. Postepenim razvijanjem društvenog uređenja došlo je i do prvih podjela. Na taj su način mogli unaprijediti kvalitetu svojih života. Skupljanjem u zajednice imali su veće šanse za preživljavanjem. Društvo im je pružalo veću sigurnost, mogućnost za više izvora hrane, za pronalazak boljih skloništa i sl. U ovim se primitivnim ljudskim zajednicama javio prvi oblik vlasti i moći. U skladu sa razvojem zajednica,

tj. društva, ljudi su primjetili kako bi im organizacija i ostvarivanje hijerarhije moći unutar društva omogućilo veću produktivnost, a samim time i veću kvalitetu života. Najveću su moć nosili oni najsposobniji. Slično kao i u životinjskome svijetu, dominantni su se pojedinci nametali kao oni najpodobniji za vođenje svoje zajednice. Pružajući primjer ostalima te odlučujući za dobro svoje zajednice, takvi su pojedinci uživali povjerenje ostalih članova društva. U takvim su uvjetima ostvarivali potpuno legitimnu vlast koju su opravdavali kvalitetom života društva. Veliki je broj godina prošao od ovakvih prvotnih oblika vladavina do danas, gdje nam je gotovo nemoguće zamisliti jedno društvo bez ikakvog oblika vlasti. Sa tim problemom su se susreli i prvi Europljani koji su nakon Velikih geografskih otkrića proučavali živote i društva domorodačkih naroda u Americama. „Primjećujući da poglavice nemaju nikakvu vlast nad plemenom, da nema ni onih koji izdaju naređenja niti onih koji se pokoravaju, oni su zaključili da tu nema nikakve vlasti i da samim tim, to i nisu prava društva. Samo divljaci bez »vjere, zakona i kralja«.“ (Clastres, 2010:15). Na ovaj je način Clastres opisao čuđenje i manjak razumijevanja Europljanja za američke Indijance. Jednostavno, sustav vladavine uz kralja ili cara i uz sustav zakonodavnih tijela postao je uvriježen kao univerzalan u cijelome svijetu. Jedno ovakvo društvo bez zakona i vlasti izazvalo je neshvaćanje kod tadašnjih europskih stručnjaka.

U proučavanjima ovih primitivnih zajednica zanimljiva je bila i podjela profanog i svetog. To jest, proučavanje uloge poglavice u ovim plemenima. Na prvi se pogled to činilo potpuno nelogično. Čemu uopće služi, primjerice poglavica u nekom plemenu u Južnoj Americi ako nema nikakvu vlast niti mogućnost nametanja svog autoriteta ostalim članovima plemena (Clastres, 2010). U današnjem bi se svijetu to činilo gotovo neizvedivim. Zamislimo, na primjer, da premijer Republike Hrvatske nema nikakvu zakonodavnu ili vlastodavnu moć. Već je njegova uloga isključivo simbolična te služi samo kao „glas naroda“. No, detaljnije proučavanje društvene strukture američkih plemena dovelo je do zaključka kako uloga poglavica ima vrlo značajnu ulogu te kako ona nije u potpunosti odvojena od vlasti. Poglavica je predstavnik svog plemena. Kao u demokratskom svijetu gdje narod bira pojedince koji će ih predstavljati i voditi, poglavica mora djelovati za dobro svog plemena. To uključuje donošenje važnih odluka, poput onih diplomatskih kao što je odluka o odlasku u rat, odluka o pitanjima neophodnima za život plemena i sl. (Clastres, 2010). Poglavica ovakve odluke ne donosi samostalno, već zajedno sa cijelom zajednicom. Niti je on u mogućnosti nametnuti svoju volju ostalim članovima plemena, udaljavajući se na taj način od bilo kakvog oblika tiranske vladavine. Bilo kakav pokušaj

nametanja svoje volje ili autoriteta nad ostalim članovima ne bi bio izvediv, budući da poglavica zapravo nema vlast. Već je njegova uloga više govornička, ili možemo reći i diplomatska. Na njemu je da zajednici predstavi volju većine članova ili da nekom drugom plemenu ili narodu predstavi namjere i želje svojeg plemena (Clusters, 2010). Poglavica uživa povjerenje svoga plemena dokle god u plemenu prevladavaju mir i manjak potrebe za promjenom postojećeg ustroja. Naravno, uz dobiveno povjerenje, poglavica uživa i određenu razinu poštovanja i ugleda. U našem bi shvaćanju ugleda i društvenog statusa visoku razinu istoga poistovjetili sa vlašću, ili sa mogućnošću nametanja svog autoriteta ostalima. Ali, u primitivnim su se društvima ugled i vlast pokazale kao dvije nepovezane stavke društvenog života. Navedene činjenice o primitivnim društvima povlače pitanje i jesu li ta društva apolitična i ako jesu, u kojoj mjeri (Clastres, 2010).

Tijekom povijesti pojavio se veliki broj društvenih i državnih uređenja diljem svijeta. Pod utjecajem brojnih čimbenika, formiran je veliki broj različitih političkih sustava koji bi trebali biti optimalni za uređenje života svojih građana. No, tijekom povijesti ispostavilo se kako su politički sustavi često doživljavali protivljenje građana, brojne ustanke i reforme te na kraju i ratove. Stoga je vrlo važno shvatiti zašto su se određeni politički sustavi razvili baš na geografskom području na kojem se razvili i u kakvom se odnosu nalaze sa stavovima građana. Mnogi su poznati sociolozi, politolozi, filozofi i ostali znanstvenici poput Karla Marxa, Maxa Webera, Charlesa de Montesquieua pokušali odgovoriti na ovo pitanje. Uzmimo kao referencu Weberovo djelo *Protestantska etika i duh kapitalizma*. U ovom se djelu Weber bavi pitanjem razvoja kapitalizma te traži korijene i uzroke njegovom nastanku. Postavlja pitanje zašto se kapitalizam razvija upravo u zapadnoj Europi i Sjevernoj Americi, a ne primjerice u Africi, jugoistočnoj Aziji ili istočnoj Europi. Kakva je to kombinacija kulturnog, vjerskog i povijesnog nasljeđa dovela do razvitka određenog političkog sustava u različitim zemljama (Weber, 2006). Iz primjera njegova djela, koje je usko vezano uz ovu temu, možemo potkrijepiti naša razmišljanja.

Kao osnovne tipove vladavina, to jest, političkih uređenja možemo izdvojiti monarhiju, oligarhiju, demokraciju i tiraniju (Finer, 2003). Ova četiri tipa političkih uređenja možemo postaviti kao osnove iz kojih se granaju i proizlaze sve ostale podskupine tipova političkih moći. Koristeći Montesquieuovu tipologiju prirode vladavine, vlast možemo podijeliti na tri dijela: republikansku, monarhijsku i despotsku. Republikanska je ona vladavina u kojoj suverenu vlast

ima čitav narod (demokracija) ili jedan njegov dio (aristokracija), monarhijska je ona u kojoj vlada jedna osoba prema utvrđenim zakonima, a despotska ona u kojoj također vlada jedan, ali nevezan zakonima (Ribarević, 2004). Vidimo kako se njegova osnovna tipologija može primjeniti na sve oblike vladavine koji su se pojavili tijekom povijesti. Ali, svako se političko uređenje smatralo posebnim i primjerenim za svoju okolinu. Primjerice, komunistički ustroj u bivšem SSSR-u u 20. stoljeću nije identičan onome kojeg možemo danas vidjeti u Sjevernoj Koreji. No, ta se dva politička uređenja temelje na jednakim vrijednostima i normama. Stoga, potrebno je pojednostaviti brojne tipove političkih uređenja koji su se pojavili tijekom povijesti te na taj način olakšati njihovo praćenje i proučavanje. Finer (2003: 35) je u svojoj knjizi *The History of Government from the Earliest Times* tipologiju političkih uređenja podijelio prema teritorijalnoj dimenziji i prema obliku vladavine. Teritorijalna dimenzija dijeli se prema veličini na: 1. grad, 2. naciju, 3. carstvo (Finer, 2003: 35). Prema ovoj podjeli na geografskoj osnovi možemo vidjeti kako su se politički ustroji morali prilagoditi veličini teritorija koji obuhvaćaju. Naravno, sva su politička uređenja, kao i osnovna društvena uređenja i pravila, proizašla iz primitivnih zajednica ljudi. Ali su tijekom vremena i postupnog širenja zajednica, kao i sama društva, morala evoluirati kako bi se prilagodila novim potrebama i željama zajednica. Kako su društva rasla brojem svojih članova, dolazilo je i do podjela na društvene klase i do postupnog nestajanja one homogenosti i jednakosti koja je vladala u primitivnim društvima. Vladajuće institucije i tijela morali su zakone i norme prilagoditi novom, većem broju ljudi (Clusters, 2010). Oblik vladavine Finer je podijelio na tijela (osobe) koje donose odluku i na tijela (osobe) koje te odluke provode (2003: 35). Odgovarajući osnovnoj podjeli tipova vladavina koju smo ranije naveli, Finer smatra kako odluke mogu donositi ili elita (monarhija, oligarhija...) ili masa (demokracija). Dok odluke provode oružane snage ili birokracija (Finer, 2003: 35). Donošenje odluka oduvijek je bilo zamršen i težak postupak. Ovisno o broju ljudi u eliti koja donosi odluke, o proceduri i postupcima kroz koje te odluke moraju proći kako bi stupile na snagu, o broju ljudi kojih se te odluke dotiču samo su neki od „filtera“ kroz koje odluke prolaze te naposljetku dobivaju svoj konačan izgled. Svi navedeni, ali i svi ostali, faktori vrlo su važni prilikom uređivanja društva. U tradicionalnim i konzervativnijim društvima monarhija se održala dugi niz godina. Aparati donošenja odluka također su vrlo važan dio u političkom sustavu. Prema Finerovoj tipologiji (2003), dijelimo ih na oružane snage i na birokraciju. Birokracija je danas univerzalni način provođenja odluka. No, tijekom povijesti su to češće bile oružane snage, koje

su fizičkom silom stanovništvu nametale vlast i volju vladajućih. Dok se u posljednjih nekoliko stoljeća demokracija ističe kao prvi i univerzalni sustav političkog uređenja države. Carstva i kraljevine poput Austrougarske, Osmanskog carstva ili zadnjih kraljevina poput one u Kini u posljednjih su nekoliko stoljeća nestale (Yapp, 2005). Monarhije, oligarhije i oblici tiranske vladavine padaju u drugi plan. Sve se više na njih gleda kao na oblike vladavine kojima se građani drže podčinjenima i kojima im se uskraćuju njihova temeljna ljudska prava. Jednostavno se demokracija čije su osnove postavljene u antičkoj Grčkoj svijetu nameće kao jedini pravedan i ispravan sustav političkog uređenja jedne moderne i suverene države. Početke moderne demokracije i parlamentarnog sustava kojim se upravlja jednom državom možemo vidjeti u Francuskoj revoluciji. Ovaj vrlo značajan događaj koji je odjeknuo čitavim svijetom pred kraj 18. stoljeća označio je dolazak novog političkog doba (Blaufarb, 1995). Ta je revolucija jedan od prvih simbola „pobjede naroda“, ili „pobjede demokracije“ nad starim političkim uređenjima. Stručnjak za Francusku revoluciju i Napoleonovo razdoblje na vlasti Francuske, Rafe Blaufarb, smatra kako Francuska revolucija djelomično može označavati početak moderne demokracije u Europi:

Francuska revolucija općenito se smatra pojavom europske popularne demokracije. Proglašavajući da sve javne vlasti proizilaze iz pristanka onih kojima se vlada, revolucionari su rekonfigurirali nacionalnu i lokalnu upravu prema načelu narodne suverenosti. Tijekom revolucijskog desetljeća, kao posljedica toga, Francuzi su pozvani da glasaju za svoje nacionalne predstavnike, lokalne administratore, pravosudne dužnosnike i crkveno osoblje oko dvadeset navrata. Ipak, uprkos opsegu i učestalosti, revolucionarni izbori nikada nisu bili presudne prekretnice u političkom životu nacije kao što se to moglo očekivati. (Blaufarb, 1995: 608).

Iz navedenog citata možemo vidjeti dosta temeljnih vrijednosti na kojima su se izgradile današnje demokratske države. Ali, također vidimo kako sama revolucija nije donijela novi ustroj, već možemo reći kako je to bio polagani proces u kojem je volja naroda bila glavni pokretač promjena.

U ovom smo dijelu rada mogli saznati nešto više o vladajućim oblicima koji su se formirali tijekom povijesti. Vidjeli smo i početke najranijih oblika vlasti i političkih organizacija u primitivnim društvima te naposljetku temelje današnjih demokratskih država. U sljedećem će odjeljku biti riječi o tome kako te na koji način politička kultura i političko uređenje utječe na izgled društva.

3. Utjecaj političke kulture na građane

Djelo *Zašto nacije propadaju* Daron Acemoglua i Jamesa A. Robinsona, dvojice nagrađivanih ekonomista dotiče se teme nesrazmjera u razvijenosti zemalja diljem svijeta. U toj nejednakosti u bogatstvu veliku ulogu imaju politika i oblik vladavine neke države. Autori knjige postavili su nekoliko hipoteza o ovoj problematici, od kojih bi za ovu temu najrelevantnija bila ona o kulturološkom aspektu. Ljudi i njihova okolina uvjetovani su, kao što je ranije navedeno, brojnim čimbenicima. Jedni od tih čimbenika su i kulturno nasljeđe i politička kultura društva u kojem žive. Kako bismo bolje shvatili kako politika može utjecati na građane individualno i na zajednicu u cjelosti, uzmimo primjer međusobnog povjerenja Meksikanaca. Naime, u provedenim se anketama pokazala kako Meksikanci u većini slučajeva kažu kako imaju manje povjerenja prema drugim ljudima nego što to imaju stanovnici razvijenijih zemalja (Acemoglu, Robinson, 2017). Ta činjenica ne treba iznenaditi budući da „[...] Meksikancima manjka povjerenja kada njihove državne vlasti ne mogu eliminirati narko-kartele, niti pružiti funkcionalni i nepristrani sustav“ (Acemoglu, Robinson, 2017: 61). Iz navedenog primjera vidimo jedan od načina na koji politika i politička (ne)urednost može utjecati na stavove i ponašanje građana. Netransparentnost, nepotizam i korupcija samo su neki od čimbenika koji su sastavni dio političkog svijeta u većini zemalja. Ti čimbenici otežavaju život većini stanovništva te ozbiljno narušavaju povjerenje građana u državu i njene institucije. Nakon što to nepovjerenje prema institucijama postane sastavni dio života građana, ono lako preraste u nepovjerenje ljudi među sobom. Meksikanci su primjer naroda koji su „ogorčeni“ vladajućim tijelima i državnim institucijama postupno prihvatili manjak provođenja zakona i javnog reda kao svoju svakodnevnicu (Acemoglu, Robinson, 2017). Naravno, u takvoj životnoj okolini teško je ostvariti povjerenje prema ostalima, budući da su ljudi često prepušteni sami sebi i žive tako što ne računaju na pomoć države. U takvim je državama gdje zakonodavna tijela i organi reda i mira ne izvršavaju svoj posao, za očekivati veću stopu kriminala. To za sobom povlači i nesigurniju životnu okolinu, što rezultira smanjenjem ljudskih kontakata a samim time i promjenom samoga društva.

Sjeverna i Južna Koreja nekoć su bili jedna država, jednostavno Koreja (Lee, 2019). Hladni rat te ostali međunarodni politički sukobi doveli su do raskola te države. Koreja se podijelila na Sjevernu, komunistički nastrojenu i Južnu, onu orijentiranu više prema zapadnom

sistemu državnog uređenja (Lee, 2019). Diktatorski vođena Sjeverna Koreja odmah se pokazala kao slabije razvijenom. Južna je Koreja uz potporu SAD-a i ostalih razvijenih zemalja počela odskakati u rastu i razvijenosti (Acemoglu, Robinson, 2017). Slobodno tržište, otvorena vanjska trgovina i suradnja sa drugim državama te demokratsko uređenje države neki su od faktora koji su doprinijeli razvoju Južne Koreje. Sjeverna Koreja nam predstavlja primjer države gdje vlast nosi nekolicina ljudi (u ovom slučaju jedan diktator), bez slobodnih demokratskih izbora (Lee, 2019). Takvo je političko uređenje osiromašilo zemlju i ljudima onemogućilo da slobodno žive i rade. Slično kao i u ranije navedenom primjeru o međusobnom manjku povjerenja Meksikanaca među sobom, ljudi u Sjevernoj Koreji su također većinom „prepušteni sami sebi“ (Acemoglu, Robinson, 2017). Budući da žive u diktatorskoj državi, nerealno je očekivati od njih da svojom voljom vjeruju državnim institucijama, već su im u takvome okruženju stavovi i mišljenje o javnim problemima i temama nametnuti. Nasilnim provođenjem vlasti te represivnim organima red i mira osigurava se neometano djelovanje vlasti (Acemoglu, Robinson, 2017). Takva im okolina ne ostavlja drugog izbora nego se složiti sa propagandom koja im se svakodnevno nameće.

Ako odnose različitih političkih uređenja prema građanima pokušamo kategorizirati, možemo se poslužiti i Montesquieuovom tablicom gdje je opisao osnove pojmove koji karakteriziraju njegova tri, ranije navedena, osnovna tipa vladavine.

Graf 1 (Biličić, 2007):

<i>Despotija</i>	<i>Monarhija</i>	<i>Republika</i>
Neograničena vlast jednog čovjeka	Zakonom ograničena vlast jednog čovjeka	Podjela vlasti na tri skupine osoba
Pasivan narod	Aktivna poslušna elita	Aktivni slobodni građani
Strah, strast	Čast, vjera	Razum, zajedništvo
Ljudska ukupnost		

Prema Montesquieu, osnova despotske (ili tiranske) vladavine je strah (Biličić, 2007). Konstantan strah naroda od vladara i nasilnog provođenja vladavine onemogućava slobodan i bezbrižan život. Što u konačnici rezultira i slabijim međuljudskim odnosima. Despotske vladavine lakše se održavaju u zemljama koje su površinski velike. U povijesti je to doprinosilo lakšim kontroliranjem protoka informacija, tako da su oružane snage despotske vladavine kontrolirale informacije koje su se širile (Biličić, 2007). Razvojem modernih tehnologija vidimo kako geografske barijere više ne predstavljaju problem širenju vijesti i informacija. Već su tiranske vladavine modernog doba bile primorane odmah uskratiti komunikaciju građana jednih među drugima, kako bi se lakše mogla širiti propaganda te smanjiti mogućnost za dogovorene prosvjede ili moguću revoluciju. Kao što možemo vidjeti u grafu 1, despotska vladavina kod građana uz strah, izaziva i određenu razinu strasti prema slobodi i slobodnoj zemlji u kojoj će oni sami moći donositi odluke (Biličić, 2007). U monarhijskom obliku vladavine kao društvenu osnovu možemo navesti nejednakost. U monarhijama je vrlo izražen jaz između građanskih klasa. Često je manjina građana, koju smatramo elitom, u puno boljem i privilegiranom položaju u odnosu na ostatak građanstva (Biličić, 2007). Iako se i dan danas nastoji smanjiti nesrazmjer bogatstva među građanima i nejednakost u društvu, u nekim je zemljama poput Indije takav društveni sustav prihvaćen kao potpuno normalan (Deshpande, 2010). Vidimo kako okosnicu ovog tipa vladavine čini upravo ta poslušna elita koja ne želi izgubiti svoj privilegirani položaj u društvu (Biličić, 2007). U republikama se naglasak stavlja na jednakost i jedinstvo slobodnih građana. Kao vrlo važne vrijednosti u ovom tipu vladavine nameću se domoljublje i poštivanje republike te njenih simbola, zakona i normi (Biličić, 2007). Republika građanima pruža slobodno i nesputano tržište, tako da se od njih očekuje da sami uspiju po ekonomskom pitanju te time doprinose sveukupnoj ekonomsko-gospodarskoj slici države. Glavni aparat provođenja vlasti i zakona je birokracija. Svi se sporovi i problemi rješavaju pomoću birokracije te su u takvome društvu ljudi navikli na normalno provođenje zakona. Vladavina se u republikama obično dijeli na zakonodavnu, sudsku i izvršnu. Nužno je za održavanje republike da te tri vlasti obnašaju različite osobe (Biličić, 2007).

Kada pobliže promotrimo odnos političkih sustava i građana, možemo primjetiti kako je to zapravo jedan interaktivan i uzajaman odnos. Politički sustav kontinuirano utječe na građane i njihovu okolinu, uređuje zakone po kojima oni žive te im zapravo oblikuje njihovu svakodnevicu. U takvoj okolini ljudi izražavaju svoje (ne)zadovoljstvo prema političkom

uređenju u kojem se nalaze; izlaze na izbore, provode referendum i ankete, organiziraju prosvjede itd. Američki politolog David Easton postavio je zanimljivi model političkog sustava koji opisuje uzajamni odnos između građana i politike (naroda i države). Prema njemu su zahtjevi i iskazivanje podrške građana najvažniji u političkom uređenju:

Najčešći okolinski utjecaji na politički sustav jesu zahtjevi i podrške. Usporedno s ostvarivanjem podrške, npr. iskazivanjem odanosti ili plaćanjem poreza, postavljaju se i zahtjevi, npr. za sniženjem poreza ili obustavom vojnog angažmana. Zahtjevi i podrške su konkretni impulsi za djelovanje sustava. Te impulse politički sustav preoblikuje u outpute ili u zakone i naredbe koji određuju društvena ponašanja. Outputi djeluju na okolinu i na inpute najmanje toliko koliko to iskazuje povratna veza kao reakcija okoline. Zakon koji je važeći ili se donosi, dovodi u povlašten položaj određene grupe i oštećuje druge, te ih potiče da u podrške uključe nove zahtjeve, npr. za promjenom zakona, smanjenjem podrške ili otporom. Time se zatvara kružni tijek i vlada može reagirati tako da promijeni zakon, osigura druge potpore, preispita politiku itd. (Heywood, 2002. prema: Biličić, 2007: 82).

Easton je u svome modelu naglasio zahtjeve i podršku koju građani upućuju prema vlasti. Te je zahtjeve i podrške nazvao *input* (eng. ulazna jedinica). To bi značilo da vlast u tom političkom uređenju *inpute* shvaća kao dolazne informacije o zadovoljnosti građana te o njihovim željama i potrebama (Biličić, 2007). Na temelju tih dolaznih informacija kreiraju se ili mijenjaju zakoni i norme, označeni kao *output* (eng. izlazna jedinica). Naravno, novo donešeni zakoni i pravila mogu naići na različita mišljenja. Tako se određeni zakoni ili pravila jednom dijelu građanstva mogu svidjeti, a drugome ne. Sve to izaziva novu povratnu reakciju upućenu prema vlastima (*inpute*) na temelju kojih se stvaraju novi *outputi*. Taj se proces kontinuirano ponavlja te stvara određenu vrstu „kruga“ u kojem građani i politički sustav djeluju (Biličić, 2007). Ovakav model političkog uređenja možemo primjeniti i na ona najranija društva. Naravno, opseg pravila i normi koji se moraju donositi znatno je manji nego primjerice u današnjoj modernoj državi. No, princip uzajamnog odnosa naroda i vlasti ostaje isti. Narod izražava svoje zadovoljstvo, odnosno nezadovoljstvo trenutnim stanjem u društvu (gradu, državi...) na temelju kojih vladajuća tijela reagiraju te donose primjerene odluke i postupke. Možemo primjetiti kako takav sustav djeluje i u današnjim demokratskim državama, pa tako i u Hrvatskoj. O tome ćemo saznati više u sljedećem odjeljku rada.

4. Politička kultura u Hrvatskoj

U prethodnom smo odjeljku rada mogli saznati nešto više o političkim uređenjima te o tome u kakvom se odnose nalaze sa građanima. Ovaj je dio rada posvećen političkoj kulturi i političkome uređenju u Hrvatskoj.

Hrvatska se tijekom svoje duge povijesti oduvijek nalazila na teškom geopolitičkom položaju (Kekez, 2019). Zbog toga što se geografski nalazimo „između“ zapadne i istočne Europe, tijekom godina smo bili pod utjecajem oba svijeta. Osmanska osvajanja, rast Mletačke Republike, Austrougarska monarhija i razvoj Jugoslavije u prošleme stoljeću samo su neki od primjera raznih zemalja i njihovih političkih uređenja pod kojima se nalazila Hrvatska (Kekez, 2019). Svi su ti događaji imali ulogu u oblikovanju Republike Hrvatske kakve je danas znamo, a samim time su utjecali i na njene građane te njihove političke stavove i razmišljanja. Gotovo je u svakoj modernoj državi teško organizirati politički sustav primjeren većini građana, a posebice u jednoj relativno mladoj i poslijeratnoj državi poput Hrvatske (Kekez, 2019). Od velike je važnosti, kao što je ranije navedeno, slušati potrebe i želje naroda kako bi se političko uređenje dovelo do stanja koje je najbolje moguće. Kako bismo bolje shvatili hrvatsku političku scenu te odnos građana prema njoj, možemo pogledati primjer društvenog (političkog) uređenja u kojoj se prije nekoliko desetljeća nalazila Hrvatska.

Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija bila je socijalistička država u 20. stoljeću koja je obuhvaćala današnjih 7 država (Markovina, 2018). To je bila jedna socijalistički uređena država sa komunističkom vladavinom. Hrvatska se u Jugoslaviji nalazili gotovo cijelo 20. stoljeće te je iz nje nažalost morala izaći Domovinskim ratom koji je ostavio brojne posljedice (Kekez, 2019). Komunistički je režim također ostavio traga na građanima Hrvatske, posebice onim starijima. Prijelaz iz jednog socijalističkog sistema u jedan demokratski nije bilo lako provesti. Naime, takva dva međusobno oprečna i različita sustava zahtijevaju detaljno proučavanje kako bi se omogućio što lakši prijelaz iz jednog u drugi sustav. To je također proces koji se ne može izvesti „preko noći“. Potrebne su godine privikavanja ljudi na novi društveni i politički ustroj. Socijalistički je sustav građanima oduzeo gotovo svu autonomiju u društvu te je glavnu riječ imala isključivo država. Za razliku od demokratskih zemalja gdje vlast nije odlučivala o svemu što se događa u društvu, već je to društvo nadzirala i regulirala:

Nasuprot tomu, socijalistički poredak nije postavljao normativne granice između države i društva. Štoviše, s obzirom na to da društvenim djelatnostima, od privrednih do svih drugih, nije dopuštao gotovo nikakvu autonomiju, naročito u svom prvom razdoblju, društva u njemu, strogo pojmovno govoreći, zapravo nije ni bilo; o njemu možemo govoriti samo kao o analitičkoj kategoriji. O svim takozvanim društvenim uvjetima života odlučivala je isključivo država, i to potpuno i bezuvjetno, bez ikakva ograničenja i bilo čijeg nadzora. (Jantol, 2012: 37).

Iz citata vidimo kako je društveni život u Jugoslaviji bio vrlo ograničen. Tako da je prijelaz u demokratsko i slobodno društvo zasigurno bio dobro prihvaćen, ali se njegov tijek trebao pratiti i nadzirati kako se ne bi pretvorio u stanje bez kontrole. Politička situacija u SFR Jugoslaviji eskalirala je do te mjere da je došlo do višegodišnjeg rata, ali se u tome ratu vidjela želja naroda za neovisnošću i slobodom (Jantol, 2012). Do sada se vlast u Hrvatskoj uglavnom dijelila na desno i lijevo orijentirane stranke na političkom spektru. Tako da možemo zaključiti kako je prijašnji politički ustroj ostavio traga i u političkoj kulturi Hrvata.

Zanimljivo je i razmišljanje mlađe populacije o politici. Naime, pokazalo se kako mlade osobe u Hrvatskoj imaju nisku razinu povjerenja prema vlasti i prema državnim institucijama (Gvozdanović, 2014). Ali manjak zanimanja mladih za politiku pokazao se karakterističnim i za ostale europske zemlje. Kao glavni uzroci smatraju se individualistička kultura koja kod mladih izaziva manjak zainteresiranosti prema javnim pitanjima. Drugim se uzrokom smatra sve kompliciraniji strukturni uvjeti potrebni za integraciju mladih u društvo, što u konačnici također rezultira vidljivim smanjenjem interesa. Trećim se uzrokom smatra zanemarivanje potreba i zahtjeva mladih na političkom i društvenom planu (Gvozdanović, 2014). Ovo su sve problemi na kojima je potrebno raditi. Iako se navedeni problemi odnose u prvom planu na mlađu populaciju, možemo ih primjetiti u svim dobnim skupinama. Manjak volje i želje za poboljšanjem rezultira manjkom političke aktivnosti građana, što u konačnici dovodi do stagnacije u razvoju društva i države. Također, na ovim se problemima može vidjeti i odnos vlasti prema građanima (u ovom slučaju prema mlađoj populaciji). Hrvatska je država u kojoj se pokazalo kako je zainteresiranost građana za politiku sve manja, što se najbolje očituje na broju izlaznosti na izbore koja je manja od 50% (Izvješće o provedenim izborima za zastupnike u Hrvatski sabor 2020, 2020). Vrlo je važno stoga promijeniti odnos politike i građana te prema ranije navedenom modelu *inputa* i *outputa*, početi uređivati politički sustav prema željama i zahtjevima građana.

5. Zaključak

Političko uređenje neke države jedno je od njenih glavnih obilježja. Način na koji jedna država upravlja izgledom i strukturom društva mora biti adekvatan i primjeren tome društvu. Prema Montesquieuu zakoni moraju odgovarati “fizičkim obilježjima zemlje; ... načinu života naroda, ... moraju se podudarati sa stupnjem slobode koji ustrojstvo može podnijeti; s religijom stanovnika, s njihovim nagnućima, bogatstvima, s njihovim brojem, s njihovom trgovinom, običajima i navikama” (Ribarević, 2004: 173). Sukladno ovome citatu, možemo vidjeti kako je komunikacija, tj. odnos između naroda i vlasti vrlo važan. Kako bi građani živjeli u zdravoj okolini i kvalitetno uređenoj državi vrlo je važno da sudjeluju u političkom životu. Ali, jednako tako, vrlo je važno da država sa svojim institucijama i nadležnim tijelima obraća pozornost na želje i zahtjeve svojih građana. Kako bi, sukladno njima, mogla donositi ispravne odluke i zakone.

U ovom su radu razrađeni pojmovi političkog uređenja. Cilj je ovog rada bio razraditi i detaljnije analizirati odnos građana i političkog sustava u kojem žive te pokazati na koji način političko uređenje može utjecati na izgled društva. Vođeni temeljnim konceptima Charlesa de Montesquieua, ali i djelima modernih autora poput Clastresa, Blaufarba ili Finera vidjeli smo kako se pojam političkog uređenja mijenjao tijekom godina te na koji je način „evoluirao“ kako bi se prilagodio nadolazećem dobu. Vidjeli smo kako uz kulturni i geografski utjecaj, političko uređenje također može mijenjati i utjecati na strukturu i izgled jedne države i društva u njoj.

Tvrđnje navedene u radu važne su za održavanje normalnog odnosa između građana i države. Prijeko je potrebno ostvariti dobar uzajamni odnos između građana i vlasti kako bi se poboljšao postojeći ustroj. U budućnosti bi se taj odnos trebao više njegovati kako bi se demokracija mogla ostvariti u potpunosti te kako bi vlast zaista mogla u potpunosti pripadati čitavom narodu.

6. Popis korištene literature

1. Acemoglu, A., Robinson, James A. (2017.) *Zašto nacije propadaju: Izvorišta moći, napretka i siromaštva*, Mate d.o.o., Zagreb.
2. Biličić, M. (2007.) Model političkog sustava, *Informatologia*, vol. 40 (2), <https://hrcak.srce.hr/file/20483>
(stranica posjećena: 17. kolovoza 2020.).
3. Blaufarb, R. (1995.) „The French Revolution: The Birth of European Popular Democracy?“, *Comparative Studies in Society and History*, vol. 37 (3) <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/C7094CA3A0365B6C34512B25B322661F/S0010417500019836a.pdf/div-class-title-the-french-revolution-the-birth-of-european-popular-democracy-div.pdf>
(stranica posjećena: 16. kolovoza 2020.).
4. Clastres, P. (1974./2010.) *Društvo protiv države*, prev. D. Lalović, Zagreb: Disput.
5. Deshpande, M. S., (2010.) *History of the Indian Caste System and its Impact on India Today*, San Luis Obispo: California Polytechnic State University.
6. Finer, S. E. (2003.) *The History of Government from the Earliest Times: Ancient Monarchies and Empires*, Oxford, Ujedinjeno Kraljevstvo: Oxford University Press.
7. Giddens, A. (2007.) *Sociologija*, Nakladni zavod Globus, Zagreb.
8. Gvozdanović, A. (2014.) Politički utjecaj i vrijednosti kao odrednice političkog povjerenja mladih u Hrvatskoj, *Revija za sociologiju*, vol. 44 (1), <https://hrcak.srce.hr/file/195004>
(stranica posjećena: 18. kolovoza 2020.).
9. Ha Lee, J., Lee, K. (2019.) *Korea*, Encyclopaedia Britannica, Inc. <https://www.britannica.com/place/Korea>
(stranica posjećena: 17. kolovoza 2020.).
10. Heywood, A. (2002.) *Politics*, New York: Palgrave.
11. Izvješće o provedenim izborima za zastupnike u Hrvatski sabor 2020. (2020.) *Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske*, internetska stranica

https://www.izbori.hr/site/UserDocsImages/2020/Izbori_za_zastupnike_u_HS/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20provedenim%20izborima%20za%20zastupnike%20u%20Hrvatski%20sabor%202020.pdf

(stranica posjećena: 16. kolovoza 2020.).

12. Jantol, T. (2012.) Politika pred zagonetkom društva, *Politička misao*, vol. 49 (3),

<https://hrcak.srce.hr/file/132102>

(stranica posjećena: 18. kolovoza 2020.).

13. Kekez, H. (2019.) *Hrvatska povijest iz godine u godinu*, Mozaik knjiga, Zagreb.

14. Markovina, D. (2018.) *Jugoslavija u Hrvatskoj: (1918.-2018.): od euforije do tabua*, Fraktura, Zagreb.

15. Ribarević, L. (2004.) Montesquieu: O duhu zakona, *Politička misao*, vol. 41 (4),

<https://hrcak.srce.hr/file/34373>

(stranica posjećena: 17. kolovoza 2020.).

16. Weber, M. (1905./2006.) *Protestantska etika i duh kapitalizma*, prev. D. Hlad, Misl, Zagreb.

17. Yapp, M. E. (2005.) *Ottoman Empire*, Encyclopaedia Britannica, Inc.

<https://www.britannica.com/place/Ottoman-Empire>

(stranica posjećena: 16. kolovoza 2020.).